

TOPLUMSAL BİR SORUN OLARAK ŞİDDETİ ÖNLEMEDE / ÇÖZMEDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN KATKISI

Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK

Türk PDR-DER Başkanı

Öncelikle Eğitim Sen'i kutlayarak sözlerime başlamak istiyorum: Gündemdeki bu sorunu yapay sınırlar içine hapsedmeden toplumsal -belki de küresel- bir sorun olarak, geniş bir perspektif içinde ve farklı disiplin alanlarının yaklaşımı ile ele alıp bilimsel bir platformda tartışmaya açtığı için. Çoğu kez olduğu gibi, "şiddet" sorununa da eğitim bağlamından toplumsal bağlama (ya da tersine) yansıyan neden ve sonuçları ile yaklaşım çözümler üretme, kamuoyunu bilinçlendirme işlevini duyarlı ve sorumlu bir tutum içinde yerine getirdiği için.

Türk PDR-Der olarak, "OKULLARDA ŞİDDET" konusu Milli Eğitim Bakanlığının ve medyanın gündemini meşgul etmeye başladığında bir basın açıklaması (06.04.2006) yayınlamak görüşlerimizi kamuoyuna duyurmuştuk, şimdi sizlerle de paylaşmak istiyorum:

TÜRK Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği "OKULLARDA ŞİDDET" Konusundaki Aşağıdaki Değerlendirmelerini Kamuoyuna Açıklamakta Yarar Görmektedir:

- Okullarda ergenler arasında yaşanan şiddet olayları, makro düzeyde, küreselleşen dünyada egemen ülkelerin güçlerini, insan haklarına aykırı biçimde kullanmasından, toplumun sosyo-ekonomik yapısındaki dengesizliklere dek, pek çok sorunun mikro düzeyde bir yansımasıdır.
- Sorunun bütün içindeki yerini "şekil-zemin ilişkisi" çerçevesinde algılamak ve resmin tümünü incelemek gereklidir. Bu nedenle, öğrenciler arasında yaşanan şiddet olayları; " Nasıl bir dünyada,

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

hangi toplumsal yapı içinde ve nasıl bir eğitim sisteminde ortaya çıkmaktadır?" sorusu bağlamında incelenmeli ve doğru analiz edilmelidir.

- Okullardaki şiddet, 21. yüzyılda kendine "tanımlanmış, güvenli bir kimlik edinememiş TÜRKİYE'nin, yaşadığı toplumda sağlıklı özdeşim referansları bulamayan ve geleceğe yönelik yoğun UMUTSUZLUK duyguları yaşayan GENÇİ'nin somut bir tepkisidir.
- Unutulmamalıdır ki, toplumsal çürümüşlük ortamında, değerlerin yitirilmesiyle oluşan güvensizlik zemininde en kolay etkilenecek kesim, kimlik bunalımındaki "ergen"dir.
- Soruna günlük, sınırlı, geçici ve etkili olmayan yöntemlerle yaklaşmak ya da bastırmak, saptırmak, yön değiştirmeye çalışmak, yararsız olduğu gibi son derece sakıncalıdır da.
- "Güvenli Okul"; okul kapılarına güvenlik elemanları ya da kameraları koymakla sağlanamaz. Bu gibi yöntemlerin "sorunu farklı zeminlere kaydırma" veya gençlere yönelik "güven duygusunu sarsma" gibi riskleri iyi değerlendirilmelidir.
- Okullarda şiddet sorunu temelde, insana değer veren bir toplumsal yapıya, öğrenciye değer veren bir eğitim anlayışına duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.
- Soruna çözüm aramak için, uzun soluklu, geniş perspektifli, bilimsel ve insancıl yaklaşımlara dayalı, tüm tarafların yetki ve sorumluluk aldığı çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda üniversitelerin bilgi ve araştırma birikiminden, profesyonel uzmanlık alanlarının katkılarında, yetkililerin desteğinden, gençlerin yaratıcılıklarından ve enerjilerinden yararlanılmalıdır.
- Ergenlerde şiddet sorununu incelerken; bu yaş grubunda akran baskısına, risk almaya ve istismara en yatkın oldukları bir dönemde onlara sağlayabildiğimiz koşulları ve sunabildiğimiz hizmetleri bir kez daha gözden geçirmeliyiz.

Güvenli bir okul, demokratik bir ortam, insancıl bir eğitim anlayışını savunan **PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİ**'nin, bu sorunu aşmadaki işlevini nasıl güçlendirebileceğimiz üzerinde

çalışmanın tam sırası! ..

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, bu konuda yapılacak çalışmalara destek vermeye ve işbirliği yapmaya hazırdır. Kamuoyuna ve ilgililere saygılarımızla duyurulur.

Türk PDR- DER

Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Hizmetleri

Okullarda yetişkinlerce onaylanmayan her türlü davranışta etkili yöntem olarak (disiplin) ve/veya PDR hizmetleri akla gelir. Ancak genellikle bu beklenti her iki kavrama da yanlış bir yaklaşımın doğrultusunda ortaya konur: Çocukları “disiplin etmek” yani biz yetişkinlerin koyduğu kurallara uymasını sağlamak ve onlara “rehberlik etmek” yani bizim gösterdiğimiz yoldan gitmelerini sağlamak! İkisi de çağdaş eğitim anlayışına ters düşen ve otoriter düşünce yapısına dayanan bu beklentiler, şiddeti önlemek değil tersine teşvik eden bir işleve sahiptir.

Oysa PDR hizmetlerini şöyle tanımlıyoruz: **Bireyin kendini anlaması, kabul etmesi, bulunduğu çevre içinde potansiyel ve gizilgüçlerini ortaya koyması, geliştirmesi ve böylece kendini gerçekleştirme için profesyonel kişilerce sistemli olarak sağlanan psikolojik yardım hizmetleridir.** Bu hizmetlerin **amacı**, öğrencinin bulunduğu yaşa özgü gelişim görevlerini yerine getirmesini destekleyerek kendini gerçekleştirmesini kolaylaştırmaktır (Yeşilyaprak, 2006).

PDR hizmetlerinin temelinde Varoluşçuluk Felsefesi vardır ve daha özeldede ise Hümanist (insancı) psikoloji ekolünü benimsemiştir. Okullardaki şiddetin nedenlerini anlamak için insancıl eğitimin ilkelerini (Patterson, 1979), bizim eğitim kurumlarımızın bu ilkelere ne kadar uygun (!) olduğunu düşünerek inceleyelim:

- İnsanın doğası iyiye yöneliktir; insanın tek ve temel güdüsü “kendini gerçekleştirme” ihtiyacından kaynaklanır.
- Her davranış bir ihtiyacı gidermek içindir.
- İnsan hem reaktif, hem de aktif bir yaratıktır.
- Davranış bozuklukları, güvensizliğin veya engellenmenin sonucudur.

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

- İnsanın davranışlarını, onun öznel gerçeği tayin eder.
- İnsanın davranışlarını tayin eden en önemli gerçek, onun kendini algılayış biçimidir.
- İnsan davranışlarını değiştirmek için önce onun öznel gerçeğini değiştirmek gerekir.

Bu ilkeleri okul ve sınıf ortamında benimseyen bir öğretmen, **öğrencilerine saygı duyar, değer verir, onları koşulsuz kabul eder** (öğrenci başarısız da olsa, kurallara uymasa da...), **içten ve dürüst davranır ve empatik anlayışa dayalı bir ilişki kurar.** İşte bu anlayışı sınıf ortamında gerçekleştirebiliyorsa ve bunun öğrenci tarafından algılanması sağlanabiliyorsa, ruh sağlığını koruyucu ve geliştirici koşullar oluşturularak, öğrencilerde olumlu değişimler sağlanabilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar bu savı test etmiş ve doğrulamıştır (Royers, 1969; Kılıçcı, 1999; Yeşilyaprak, 1993).

Eğitim Sistemimizde PDR Hizmetleri Nasıl Anlaşıyor?

Yukarıda tanımı, felsefesi ve temel ilkeleri ile PDR anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu hizmetlerin amacına ulaşmasının en önemli koşullarından biri, hizmetleri yürüten tüm görevlilerin (psikolojik danışman, öğretmen, yönetici vd.) burada uygulanan temel PDR anlayışına sahip olması, diğer bir deyişle PDR hizmetlerinin tanımını, temelindeki felsefeyi ve ilkelerini benimsiyor ve eğitim ortamındaki tüm davranışlarına yansıtıyor olmasıdır.

Oysa ülkemiz okullarında çalışan eğitimciler, konuşmamın başında ifade ettiğim gibi, bu alanda "kendilerine özgü" bir anlayışa sahiptir! Yapılan araştırmalar, öğretmen ve yöneticilerin, hatta PDR elemanı olarak görevli kişilerin de rehberliğe uygun olmayan bir anlayışa sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Kepçeoğlu, 1974; Gültekin, 1984; Pişkin, 1989; Özdemir, 1991).

Ne yazık ki toplumumuzda, ailede ve eğitimde "demokratik yaşam biçimi"ni oluşturabilmiş değiliz. Eğitimde otoriter ve merkezizetçi yaklaşım PDR anlayışını da kendine uydurmuştur! Böylece PDR anlayışı, "**otoriter bir yapı içinde demokratik bir söylem**" olarak kalmış, somut anlamda yaşama geçirilememiş, hedefine ulaşamamıştır. Çünkü 1970'lerde eğitim sistemine, altyapı ve gerekli

hazırlıklar oluşmadan monte edilen PDR hizmetleri, hala “krize müdahale” eden (sorun odaklı/çaresel), bir algı çerçevesine sıkıştırılmıştır. Ondandır beklenen yarar; disiplin suçlarını azaltarak kurallara uyan, uygucu öğrencileri yetiştirmek ve üniversite önündeki yığılmaya çözüm olarak ara meslek alanlarına öğrenciyi yönlendirmek. Bu beklentiler, anlaşılacağı gibi PDR'nin bireyin “**kendini gerçekleştirme**” işlevi ile temelden çelişmektedir.

Somut bir örnek verirsek; genel liselerdeki yönetici ve öğretmenlerle, okul güvenliğine ilişkin görev algıları konusunda yapılan bir araştırma (Dönmez ve Güven, 2003) sonuçları şöyle: Okul güvenliğini sağlamada okul yönetimine düşen görev, “disiplin kurallarının uygulanmasında kararlı bir tutum sergilemek” ve “okul personeli ile ilgili gözetim ve denetim sağlamak”, öğretmenlerin görevi de “öğrencilerin okul kurallarına uymaları gerektiğini anlatmak”. Kuşkusuz yönetici ve öğretmenlerdeki bu algı ve beklenti, doğal olarak öğrenciye de yansımakta ve öğrencilere sorulan, “Okul güvenliğini sağlamada rehberlik servisine düşen en önemli görev ne olabilir?” sorusuna şöyle bir yanıt geliyor: “Kural dışı davranışlarda bulunan öğrencilerle görüşme yapmak” (Güven ve Dönmez, 2002).

Oysa artık çağdaş PDR anlayışı ne disiplini sağlamada bir araç ne de sorun odaklı bir yardım! Bu açıdan PDR hizmetlerinin, okulda şiddeti önlemede/çözmede yapacağı en önemli katkı, kuşkusuz; **demokratik ve insancıl bir eğitim anlayışını, okul ortamında yeşertilebilmektir**. Bunun için de öncelikle, gelişimsel PDR yaklaşımının benimsenmesi ve bu anlayışla okul ortamının bireyin her yönüyle sağlıklı gelişebilmesine uygun bir çevreye dönüştürülebilmesi gereklidir.

O halde en temel ve köklü çözüm; çocukların ve gençlerin gelişim özelliklerine uygun, onların kendilerini ifade edip, değer ve saygı gördükleri, empatik anlayışa dayalı bir kabule dayanan “güvenli” okul ortamlarının sağlanmasıdır. Bu ortamı sağlamada PDR hizmetlerinin işlevi; çok iyi değerlendirilmelidir.

Bunun yanı sıra kuşkusuz bugünkü koşullarda da PDR alanında yapılan birçok araştırma, okullardaki şiddetin boyutlarını ve nedenlerini anlamada betimsel profiller çizmekte (Kıran, 2002; Koç, 2006) ve uygulamalı bazı çalışmalar şiddet olaylarını azaltmaktadır (Öner, 1999; Taştan, 2005). Ancak köklü çözümler, insanca yaşama

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

koşullarının oluşabildiği bir toplumda, demokratik ve çağdaş eğitim ortamlarını oluşturabilmeye yönelik olmalıdır. PDR hizmetlerinin misyonu budur.

Hepinize saygılar sunarım.

“Eğer dünyada gerçek bir barışa ulaşabileceksen bu işe çocuklar ve gençlerle başlamalıyız.”

Gandhi

KAYNAKÇA

- Dönmez, B. ve Güven, M. (2003) "Genel Liselerdeki Yönetici ve Öğretmenlerin Okul Güvenliğine İlişkin Görev Algıları" *Çağdaş Eğitim Dergisi*, s. 304: 17-26.
- Gültekin, İ. (1984) "Orta Dereceli Okullarda Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, M. ve Dönmez, B. (2002) "Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul Güvenliğine İlişkin Algı ve Beklentileri" *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt 3, s. 4:59-68.
- Kepçeoğlu, M. (1974) "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Anlayışı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: H.Ü.
- Kılıççı, Y. (1999) "6-15 Yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri" *İlköğretimde Rehberlik*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kıran, B. (2002) "Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koç, Z. (2006) "Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öner, U. (1999) *Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu İlköğretimde Rehberlik* (Ed. Y. Kuzgun) Ankara: Nobel Yayınları.
- Özdemir, İ. (1991) "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pişkin, M. (1989) *Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Pattersan, G.H. (1979) *Humanistic Education*. New Jersey. Prentice Hall Inc.
- Rogers, C. (1969) *Freedom to learn*, Columbus, Ohio. C. E. Merrill Comp.
- Taştan, N. (2005) "Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Programlarının İlköğretim 6. Sınıf

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

— Yeşilyaprak, B. (1993) "İşbirlikli Öğrenme ve İnsancı Eğitim Anlayışı" II. Ulusal PDR Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: PDR-Der Yayını.

— Yeşilyaprak, B. (2006) Eğitimde Rehberlik Hizmetleri (13. baskı) Ankara: Nobel Yayınları.